

ΤΟ ΘΑΡΡΟΣ ΩΣ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΑΡΕΤΗ

Δημήτρης Κ. Μπάκας

Το **θάρρος** θαυμάζουμε όλοι μας περισσότερο από όλες τις αρετές! Ποιος δε θαυμάζει τους ήρωες; Το **θάρρος** είναι η **υπέρβαση του φόβου**, που είναι το πιο έντονο αρνητικό συναίσθημα. Παραλύει κάθε ψυχική και σωματική δύναμη όταν μας καταλαμβάνει ο φόβος. Τα χάνουμε! Δεν ξέρουμε τι να κάνουμε.. Σαστίζουμε, είμαστε ανήμποροι και δυστυχείς. Παύουμε να ζούμε!

Το **θάρρος** συμπίπτει με την **ευψυχία**, την **ανδρεία**, την **αρετή των ηρώων**! Το **θάρρος** είναι αυτό που **σπανίζει και έχει μεγάλη αξία**, και όχι η δειλία ή ατολμία που τόσο αφθονούν.

Κάθε αρετή, όμως, δεν είναι για χειροκρότημα! Και το **θάρρος** μπορεί να φανεί χρήσιμο στους πάντες και στα πάντα. **Τόσο στο καλό και στο κακό!** Το **θάρρος** δεν αλλάζει τη φύση εκείνου που υπηρετεί. Μία θαρραλέα κακία παραμένει **κακία** και ένας θαρραλέος φανατισμός παραμένει **φανατισμός**. **Κάθε αρετή, όμως, προσβλέπει πάντα στο γενικό καλό.**

«Το **θάρρος** δεν είναι αρετή», έλεγε ο Βολτέρος «αλλά ένα προσόν, που μπορεί να το έχουν τόσο οι **κακούργοι** όσο και οι **μεγάλοι άνδρες**». Ένα προτέρημα, μια υπεροχή, αλλά αφεαυτής δεν είναι ηθική ή ανήθικη. Φυσικά το ίδιο ισχύει με την ευφύια και τη δύναμη!

Το **εγωιστικό θάρρος** είναι **εγωισμός**. Το **ανιδιοτελές θάρρος** είναι **αρετή και ηρωισμός**! Αυτό, το οποίο εκτιμούμε στο **θάρρος**, είναι ο **αλτρουισμός** ή κατ' ελάχιστο η **ανιδιοτέλεια**. Ήτοι η **αυταπάρνηση** του ίδιου συμφέροντος. Κοντολογίς, το **θάρρος** είναι **ηθικά άξιο εκτίμησης μόνον όταν τίθεται στην υπηρεσία του άλλου** περισσότερο από το άμεσο συμφέρον. «Η φιλαυτία, έλεγε ο Καντ, δίχως πάντα να είναι ένοχη, είναι η πηγή κάθε κακού».

Αλλά θα προσθέταμε: και η **αγάπη για τον άλλον** είναι η **πηγή κάθε καλού**! Οντως, ο **εγωισμός** **απελευθερωμένος από το εγώ καθίσταται γενναιοδωρία!**

Το χαρακτηριστικό στοιχείο του **θάρρους** είναι κυρίως η **σχετική αναισθησία στο φόβο**, Αντιμετωπίζει τον φόβο με σχετική άνεση, ίσως και ευχαρίστηση! Το τελευταίο είναι χαρακτηριστικό των «**ριψοκίνδυνων**» (τσαμπουκαλήδων»), των «**σκληρών**», που όλοι ξέρουμε **ότι δεν έχουν καμία σχέση με την αρετή**.

Το **θάρρος** **επιβάλλει τον σεβασμό**, γι' αυτό αν δεν υπήρχε, τότε η **ηθική** θα ήταν **αδύνατη ή αναποτελεσματική**. Ο φόβος είναι **εγωιστικός**., όπως και η δειλία μάς κλείνει μέσα στο εγώ! Το **θάρρος** μάς απομακρύνει από το εγώ και γινόμαστε **πιο αγνοί και πιο δίκαιοι!** **Οι Αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν το θάρρος = ανδρεία, ένδειξη αρρενωπότητας.**

Το **θάρρος**, ως αρετή **δεν είναι απουσία του φόβου**: είναι η **ικανότητα υπέρβασης του φόβου**, όταν υπάρχει. Είναι το **ψυχικό σθένος**, η **ευψυχία** μπροστά στον κίνδυνο. Δεν είναι το πάθος των σκληρών, αλλά το **θάρρος των πράων και των ηρώων!** Είναι η **αναγκαία συνθήκη κάθε αρετής**. Όλες οι αρετές απαιτούν **τόλμη ψυχής**, άλλως θα είναι θεωρητικές μόνον. Αλλά κάθε αρετή σημαίνει, οπωσδήποτε **πράξη**. Η **φρόνηση** και κάθε αρετή είναι **θάρρος!** Όλες οι αρετές απαιτούν μια **προσπάθεια** και τεράστια **ψυχική δύναμη!** Ακόμη και η **αγάπη** απαιτεί **δύναμη ψυχής!**

Το **θάρρος** δεν είναι μία γνώμη ή απλή γνώση. Είναι **απόφαση για πράξη**, γι' αυτό η λογική δεν αρκεί. Το **θάρρος** σημαίνει **ισχυρή θέληση για να αντιμετωπίσουμε τα βάσανα και τους κινδύνους**. Η λογική είναι καθολική και ανώνυμη, ενώ το **θάρρος** είναι ενικό και **προσωπικό**. Χρειάζεται συνήθως **θάρρος** για να σκεφτεί κανείς τη θέση του άλλου. Απαιτείται το πνευματικό **θάρρος**, που λέμε **ηθική συνείδηση**. Αυτό **συνιστά το θάρρος της αλήθειας**.

Κάθε **αλήθεια** είναι αιώνια ενώ το **θάρρος** έχει νόημα στο πεπερασμένο χρόνο και ειδικά στο τώρα. **Ο Θεός δεν χρειάζεται το θάρρος!** Ίσως, και ένας **πραγματικά σοφός**, που θα μπορούσε να ζήσει μέσα στα αθάνατα αγαθά! **Πρέπει, λοιπόν, να βγούμε υπερβούμε τον φόβο μέσω του θάρρους**. Ο φόβος παραλύει, ακόμη και την πράξη της φυγής!

Όπως κάθε αρετή το **θάρρος** ισχύει για το παρόν. Το παρελθόν είναι αντικείμενο γνώσης και το μέλλον πίστης, ή ελπίδας ή φαντασίας. Το **θάρρος** είναι **αναγκαίο για να αντιμετωπιστεί ένας κίνδυνος ή μια απειλή**., μια παρούσα φρικτή κατάσταση. Έχει να κάνει με τη θέληση και όχι με την ελπίδα. Ελπίζουμε αυτό, που δεν εξαρτάται από εμάς. Θέλουμε αυτό που **εξαρτάται από εμάς**. Γι' αυτό η ελπίδα είναι αρετή για όσους πιστεύουν ενώ το **θάρρος** είναι **αρετή για όλους τους ανθρώπους**.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως η ελπίδα είναι πάντα αμελητέα! Είναι **δεδομένο πως η ελπίδα μπορεί να ενισχύσει το θάρρος ή να το στηρίξει**. Είναι ευκολότερο να είναι κανείς γενναίος στη μάχη όταν ελπίζει να νικήσει. Δεν σημαίνει, όμως αυτό ότι έχει μεγαλύτερο **θάρρος**. Πιθανότατα, μπορούμε

να σκεφτούμε ότι συμβαίνει το αντίθετο: Επειδή η ελπίδα πράγματι ενισχύει το θάρρος, μεγαλύτερη ανάγκη να είναι κανείς **θαρραλέος**, όταν **δεν υπάρχει ελπίδα**.

Ο αληθινός ήρωας είναι αυτός που θα μπορέσει να αντιμετωπίσει, όχι μόνο το ενδεχόμενο του κινδύνου, που πάντα υπάρχει, αλλά τη χαμένη υπόθεση ή τη βεβαιότητα του θανάτου ή ακόμα και την τελική ήττα. Είναι **το θάρρος των ηττημένων** και, όταν υπάρχει, δεν είναι λιγότερο **μεγαλειώδες**, ούτε **λιγότερο αξιέπαινο** από εκείνο των νικητών!

Μα γιατί να αγωνιστεί κανείς σε τέτοια περίπτωση; Γιατί πρέπει; Γιατί το αντίθετο θα ήταν **αναξιοπρεπές!** Για την ωραιότητα της χειρονομίας, που είναι **ωραιότητα της ηθικής** και όχι αισθητικής τάξης! «**Οι πραγματικά γενναίοι ενεργούν χάριν της ωραιότητας του ανδραγαθήματος**» (Αριστοτέλης). **Η για την αγάπη του καλού ή από το αίσθημα ευθύνης και τιμής**. Παρά το μίσος ή την ελπίδα της στιγμής που μπορούν φυσικά να υπάρξουν, το **θάρρος** εξακολουθεί να είναι όχι μόνον εφικτό, αλλά και περισσότερο **αναγκαίο** και **προπαντός ενάρετο!**

Το παρόν έχει πάντα μια διάρκεια, είναι κάτι περισσότερο από μια στιγμή. Είναι μια διαστολή και διάταση προς το μέλλον. **Η ίδια η ζωή είναι μια ολόκληρη προσπάθεια**. Οφείλουμε να αντέξουμε την ένταση, χωρίς να σπάσουμε. Είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστεί μία, αλλοίμονο, παρούσα, φρικτή δυστυχία. Όχι ένα αόριστο κακό. Μία οριστικά **παρούσα δυστυχία**. Χρειάζεται κουράγιο για να αντέξει κανείς μια αναπηρία, που κάνει το παρόν να διαρκεί. Ο τυφλός χρειάζεται περισσότερο θάρρος από εκείνον που βλέπει, και όχι μόνον γιατί η ζωή είναι πιο επικίνδυνη από το φόβο. Υπάρχει μάλιστα και περίπτωση στο βαθμό που η **οδύνη** είναι μεγαλύτερη από τον φόβο. Τότε χρειάζεται περισσότερο θάρρος για να αντέξει κανείς την οδύνη. **Είναι αλήθεια ότι χρειάζεται θάρρος για να αυτοκτονήσει κανείς, αλλά χρειάζεται περισσότερο για να αντέξει στα βασανιστήρια!**

Όταν δεν ελπίζουμε πια σε τίποτα, τίποτα πια δεν μάς φοβίζει! Μια **πράξη απόγνωσης**. Γι' αυτό λέγεται: « σύμφωνα με την αληθινή στρατιωτική τέχνη, δεν πρέπει ποτέ να οδηγούμε τον εχθρό μας σε απελπιστική θέση, γιατί μια τέτοια κατάσταση τον κάνει να βάζει όλα τα δυνατά του και να έχει περισσότερο θάρρος» (Ραμπιέ).

Όλα μπορεί να περιμένει κανείς από κάποιον που δεν φοβάται τίποτα! Και τι να φοβηθεί όταν έχει χάσει κάθε ελπίδα; Οι στρατιωτικοί και οι διπλωμάτες το ξέρουν καλά και παίρνουν τα μέτρα τους. Κάθε ελπίδα μας είναι πλεονέκτημα για τον άλλον. Η απελπισία γίνεται δικό μας πλεονέκτημα!

« Σίγουρα πρέπει να έχεις χάσει κάθε ελπίδα για να είσαι πέρα για **πέρα γενναίος**. Έχω δει αξιωματικούς και υπαξιωματικούς που πίστευαν πως η ζωή τους έχει τελειώσει. Το κέφι τους με τρόμαζε» (Alain, που υπήρξε γενναίος στρατιώτης).

Δεν είναι, λοιπόν βέβαιο ότι μόνο οι αισιόδοξοι μπορεί να είναι θαρραλέοι. Σίγουρα είναι πιο εύκολο να αναλάβουμε τις ευθύνες μας ή να αντέξουμε όταν η ελπίδα ή η επιτυχία είναι ορατές. Όμως, **όσο πιο εύκολο είναι κάτι, τόσο λιγότερο θάρρος απαιτεί.**

Το θάρρος είναι αρετή, αλλά δεν υπάρχει αρετή χωρίς μέτρο άριστο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως δεν μπορεί να είναι κανείς πολύ θαρραλέος, όπως και ένας κίνδυνος δεν μπορεί να είναι υπέρμετρος. Σημαίνει πως η **διακινδύνευση πρέπει να είναι ανάλογη του στόχου μας**. Είναι ωραίο να διακινδυνεύει κανείς τη ζωή του για έναν **ευγενή σκοπό**. Είναι όμως παράλογο να διακινδυνεύει κανείς τη ζωή του για μικροπράγματα ή επειδή τον γοητεύει ο κίνδυνος. Αυτό διαχωρίζει τον **θαρραλέο από τον ρινοκίνδυνο**. Το θάρρος, όπως κάθε αρετή βρίσκεται στην κορυφή ανάμεσα σε δυο αβύσσους. Η μεσότητα που εξασφαλίζει την ποιότητα. Το θάρρος είναι μεταξύ **δειλίας και αποκοτιάς**.

Η τόλμη, ακόμη και η υπερβολική, είναι ενάρετη μόνον αν μετριάζεται από τη σύνεση:

Ο φόβος βοηθάει, η λογική προνοεί!. « Η αρετή ενός ελεύθερου ανθρώπου είναι εξίσου μεγάλη, όταν **αποφεύγει τους κινδύνους**, όσο και όταν τους νικά επιλέγει την υποχώρηση με την αποφασιστικότητα και ετοιμότητα πνεύματος που επιλέγει τη μάχη» (Σπινόζα).

Ας έχουμε πάντα υπόψη μας πως το ισχυρότερο **δεν είναι το θάρρος** αλλά η **καλή τύχη**. Ποιος, όμως, επιλέγει τη τύχη του εύκολα; **Συνήθως υποτάσσεται**. Για τον κάθε άνθρωπο, υπάρχουν αυτά που μπορεί και αυτά που δεν μπορεί να αντέξει: το να συναντήσει ή όχι στη διάρκεια της ζωής του αυτό που θα τον κάνει να καταρρεύσει είναι θέμα τύχης, ή τουλάχιστο και θέμα τύχης και **όχι μόνον χαρακτήρα**. Οι ήρωες, όταν είναι νηφάλιοι, το γνωρίζουν: αυτό τους κάνει **ταπεινούς** όσον αφορά στους εαυτούς τους και **μεγάθυμους** όσον αφορά στους άλλους.

Κάθε αρετή στηρίζεται και εξαρτάται από την άλλη, και όλες οι αρετές στηρίζονται στο θάρρος.

Δημήτρης Κ. Μπάκας
16 Απριλίου 2021